

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK FAOLIYATINING TASHKILIY HUQUQIY ASOSLARI

Mirzoyev Anvar Navruz o'g'li

Termiz davlat universiteti magistranti.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10699829>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-fevral 2024 yil
Ma'qullandi: 21-fevral 2024 yil
Nashr qilindi: 23-fevral 2024 yil

KEY WORDS

kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, davlat muassasalari, ishilarmonlik, xususiy mulk, Tadbirkorlik, litsenziya, manfaatdorlik, tadbirkorlik faoliyati, mehnat faoliyati.

ABSTRACT

Ushbu maqolada bugungi kunda Respublikamizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish uchun amalga oshirilayotgan ishlar, yosh tadbirkorlarga keng imkoniyatlar yaratish maqsadida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar hamda bugungi kundagi tadbirkorlikning huquqiy xolati haqida so'z boradi.

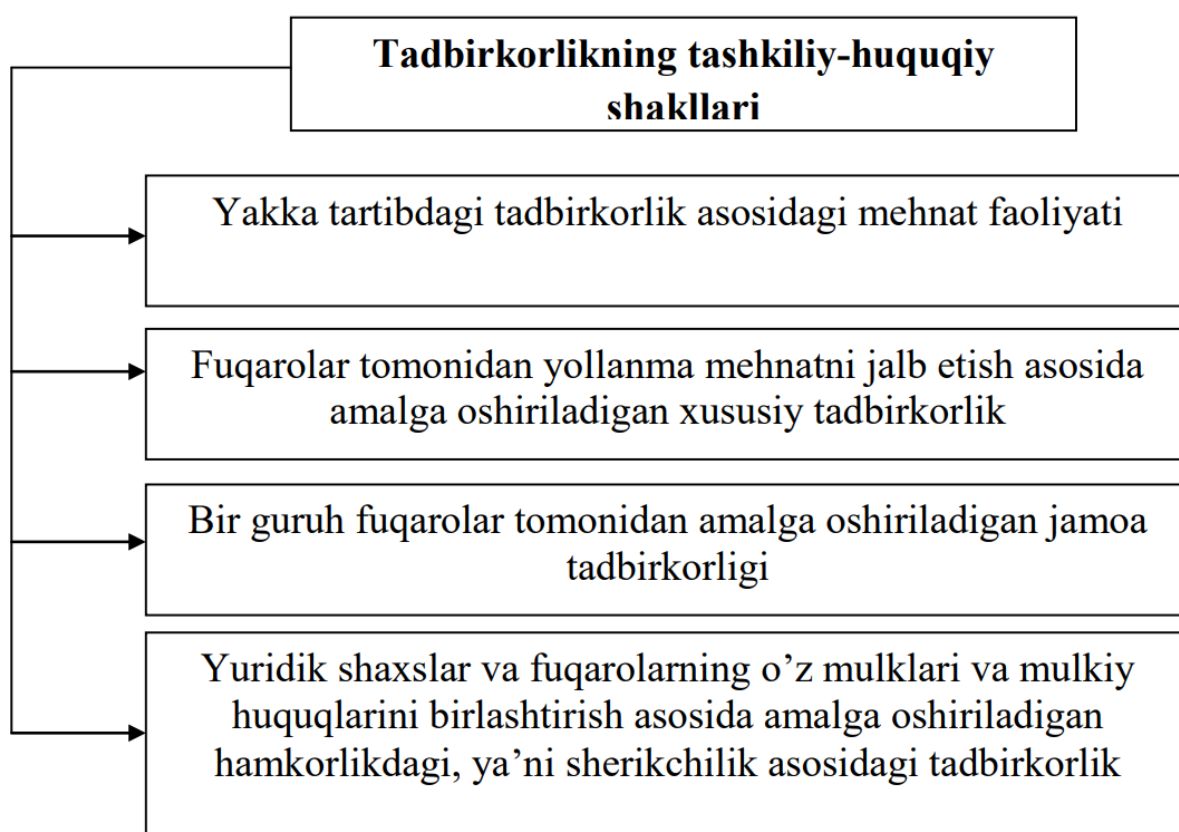
Jahon amaliyotidan ma'lumki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni jadal rivojlantirish har qanday mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlovchi asosiy bo'g'in va amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlarning ustuvor yo'nalishi hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishgan dastlabki davrdan bozor mexanizmiga asoslangan jamiyat qurishni asosiy pirovard maqsadi sifatida belgilangan hamda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik respublikamizda milliy iqtisodiyotni rivojlantirish va iqtisodiy taraqqiyotga erishishning muhim yo'llaridan biri sifatida tanlab olindi, shu jihatdan iqtisodiyotda ro'y berayotgan turli ijobiy o'zgarishlar ko'p jihatdan kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishi bilan uzviy bog'liqdir. Respublikamizda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni barqaror rivojlantirish va uni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biri qilib belgilangan. O'zbekistonning mustaqillik yillaridagi iqtisodiy taraqqiyotidan ma'lumki, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik O'zbekiston iqtisodiy taraqqiyotining ustuvor sohasiga aylandi, xususan, 2023-yilda mamlakatda yaratilgan yalpi ichki mahsulotning 51,2 foizi aynan shu sektor hissasiga to'g'ri kelganligi so'zimizning tasdig'idir.

Barchamizga ma'lumki, 2024-yil yurtimizda "Yoshlar va biznesni qo'llab-auvvatlash yili" deb e'lon qilindi. Mazkur nomdan kelib chiqib bir qator davlat dasturlari hamda chora-tadbirlar rejalari ishlab chiqilib bugungi kunda hayotga keng tatbiq qilinmoqda.

Shu kunga qadar "Xususiy mulkni himoyalash va mulkdorlar huquqlarining kafolatlari to'g'risida", "Tadbirkorlik faoliyati sohasida ruxsat berish shartsharoitlari to'g'risida", "Oilaviy tadbirkorlik to'g'risida"gi yangi qonun loyihalarini, shuningdek, "Tadbirkorlik faoliyati erkinliklarining kafolatlari to'g'risida"gi Qonunning yangi tahrirdagi loyahasini hamda "Soliq

kodeksi”ga, “Ayrim faoliyat turlarini litsenziyalash to’g’risida”gi Qonunlarga o’zgartirish va qo’shimchalarni kiritish yuzasidan tegishli qonun loyihalari ishlab chiqilgan bo’lsa 2016-yilning 5-oktyabrida PF-4848 sonli “Tadbirkorlik faoliyatining jadal rivojlanishini ta’minlashga, xususiy mulkni har tomonlama himoya qilishga va ishbilarmonlik muhitini sifat jihatidan yaxshilashga doir qo’shimcha choratadbirlar to’g’risidagi Farmoni qabul qilinishi bilan sohadagi byurokratik to’siqlarni bartaraf etish masalasi o’z yechimini topdi.

Tadbirkorlikni rivojlantirish va boshqarish, eng avvalo, huquqiy jihatdan himoyalangan bo’lishi kerak. Bunday himoyalash faqatgina davlatning me’yoriy hujjatlari asosidagina amalga oshiriladi. O’zbekiston Respublikasining “Tadbirkorlik to’g’risida”gi Qonuniga ko’ra tadbirkorlik bilan shug’ullanuvchi tadbirkorlikning tashkiliy-huquqiy shakllari quyidagilardan iborat. Bu tashkiliyhuquqiy shakllarning birinchisidan tashqari barchasida yuridik shaxs maqomiga ega bo’lish kerak.

1-rasm. Tadbirkorlikning tashkiliy-huquqiy shakllari.

Tadbirkorlikni rivojlantirish va boshqarilishi, uning me’yoriy-qonuniy asoslarini yaratish va doimiy takomillashtirib borishni taqozo qiladi. Tadbirkorlikni me’yoriy-qonuniy tizimi avvalo:

- qonunchilikda kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning erkinligi, uning himoyasini va qo’llab-quvvatlanishini ta’minlaydigan aniq-huquqiy kafolatlarni belgilash;
- mavjud me’yoriy-huquqiy ba’zani yangi qonunlarga muvofiqlashtirish, xususiy mulkni hech kim olib qo’ya olmaydigan huquqni konstitutsiya orqali mustahkamlash bilan bog’liqdir.

Bu esa o'z navbatida fuqarolar va xususiy korxonalarining mustaqil ravishda xo'jalik faoliyatini yuritishini, xususiy mulk himoyasi va dahlsizligini kafolatlaydi. Bu haqida asosiy Qonunimiz - Konstitutsiyada ham qayd etilgan. Tadbirkorlik faoliyatining me'yoriy-huquqiy bazasini yaratilishi va unda belgilangan huquqlarni amalga oshirilishida quyidagi tuzilmalar ishtirok etadi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik - inson faoliyatining alohida sohasi hisoblanganligi uchun turli hil ijtimoiy me'yorlar ta'sirida bo'ladi. Ularning ichida huquqiy me'yorlar, ishdagi saranjomlik, ishbilarmonlik udumlari, odob va ahloq qoidalariga alohida ustuvorlik beriladi.

Fuqarolarning muayyan toifalariga, avvalo davlat muassasalarida, huquqni himoya qilish organlari xodimlariga, davlat korxonalariga, tadbirkorlik subyektlari faoliyatini nazorat qilish xodimlariga qo'shimcha tarzda tadbirkorlik bilan shug'ullanish ta'qiqlangan.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatining huquqiy asoslari har xil qonun hujjatlari va boshqa me'yoriy hujjatlarda, ya'ni O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, Fuqarolik Kodeksi, amaldagi qonunlar, Prezident farmonlari, Vazirlar Mahkamasining qarorlarida, vazirliklar va idoralarning huquqiy hujjatlarida belgilab beriladi.

Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyati bilan mashg'ul (jismoniy va yuridik) shaxslar qonun hujjatlarida ko'rsatilganidek quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning qonunda ta'qiqlanmagan har qanday biznes va tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish uchun o'ziga tegishli mulkdan foydalanish erkinligi;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning xo'jalik faoliyatidagi va uning natijalarini taqsimlashdagi mustaqilligi;
- kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xodimlarni yollashni amalga oshirishning ixtiyoriyligi;
- mulkchilik shaklidan qat'iy nazar kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlarining ishlab chiqarish xo'jalik faoliyati barcha turlarining qonun oldida teng huquqliligi;
- foyda olish va manfaatdorlikka erishish yo'lida qonun doirasida va unda ruhsat etilgan faoliyat turi bilan shug'ullanish mumkinligi.

Hozirgi darvda, kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish maqsadida korxonalar, firmalar yoki tadbirkorlik tashkilotlari tuziladi. O'zbekistonda kichik biznes va xususiy tadbirkorlik korxonalarini tuzish, ularning faoliyat ko'rsatishi, qayta tashkil etish va tugatishning umumiy huquqiy, iqtisodiy va ijtimoiy asoslari O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasidagi korxonalar to'g'risida"gi Qonuni bilan tartibga solinadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI.

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 2023 yil 30-aprel.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonuni "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida" 2000-yil 25-may //O'zbekistonning yangi qonunlari. - T.: Adolat, 2001. - B. 4-29.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni

4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015-yil 15-maydagi "Xususiy mulk, kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni ishonchli himoya qilishni ta'minlash, ularni jadal rivojlantirish yo'lidagi to'siqlarni bartaraf etish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-4725-sonli Farmoni
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2016 yil 16 martdagi "Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari eksportini qo'llab-quvvatlash jamg'armasi faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2507-son Qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. "Xalq so'zi" gazetasi, 2017 yil 23 dekabr.
7. Rasulov M. Bozor iqtisodiyoti asoslari. Darslik.- T.: O'zbekiston, 1999. – B. 217.
8. Mamatov B. O'zbekistonda kichik va o'rta biznes: hozirgi ahvoli, muammolari, istiqboli. Экономическое обозрение. №3 (13), iyun, 2000. 81-83 betlar.
9. Основы бизнеса /Под.ред. Ю.Б.Рубина. Учеб. 6-е изд. Перераб. и дополн. - М.: Маркет ДС Корпорейшн, 2005. - 784 с.
10. Акимов О.Ю. Малый и средний бизнес: эволюция понятий, рыночная среда, проблема развития. - М.: Финансы и статистика, 2004. - 192 с
11. Tuxliev N., O'lmasov A. Ishbilarmonlar lug'ati. -T.: Qomuslar Bosh tahririyati, 1993.
12. Doing business 2017: Equal opportunity for all. Economy profile Uzbekistan. <http://www.doingbusiness.org> sayti ma'lumotlari.
13. www.gov.uz-(O'zbekiston Respublikasi hukumati portali)
14. www.lex.uz-(O'zbekiston Respublikasi qonun xujjatlari milliy bazasi portali).
15. www.publicfinance.uz-(O'zbekiston Respublikasida budjet tizimini isloh qilish loyihasi portali).
16. www.stat.uz- (O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo'mitasi).
17. www.mf.uz – (O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya vazirligi).
18. www.sciencedirect.com (Ilmiy maqolalar va dissertatsiyalar fondi).